

Dit onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM bv. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM bv. EIM bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere

The responsibility for the contents of this report lies with EIM bv. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM bv. EIM bv does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Het onderzoek	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doel en onderzoeksvragen	7
1.3 Onderzoekstappen	8
1.4 De rapportage	8
2 Kenmerken uitkeringsgerechtigde alloctonen vs. de meest relevante referentiegroepen	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Algemene kenmerken	11
2.3 Houding ten opzichte van ondernemerschap	13
2.4 Ondernomen stappen tot ondernemerschap	15
2.5 Conclusies	17
3 De eerste stap naar ondernemerschap	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Stimuli	19
3.3 Belemmeringen	21
3.4 Conclusies en aanbevelingen	22
4 Het traject tot ondernemerschap	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Stimuli	26
4.3 Belemmeringen	26
4.4 Conclusies en aanbevelingen	30
5 Resultaten en slotconclusie	33
5.1 Resultaten	33
5.2 Slotconclusie	34
Bijlage I Analyse bestaande data	35
Bijlage II Analyse expertinterviews	37
Bijlage III Analyse nieuwe enquête	40
Bijlage IV Analyse focusgroepen	41
Bijlage V Groslijst stimuli en belemmeringen	43

Managementsamenvatting

Ondanks een goed eerste animo voor ondernemerschap haken relatief veel allochtone uitkeringsgerechtigden af in het proces naar ondernemerschap. Via diverse onderzoeksmethoden richt dit onderzoek zich op een beter begrip van de relevante determinanten en op de formulering van oplossingsrichtingen.

Uit het onderzoek blijkt ten eerste dat de determinanten zelden specifiek gelden voor allochtone uitkeringsgerechtigden. Toch kunnen er zeker een aantal zaken worden verbeterd, maar dan vooral in wijzigingen en aanscherpingen van het generieke beleid.

De begeleidingstrajecten zijn primair toegerust op sociaal vaardige, leergierige en vasthoudende uitkeringsstarters. Uiteraard zijn in werkelijkheid veel uitkeringsgerechtigden op deze kenmerken niet perfect. Hier wordt onvoldoende rekening mee gehouden.

Er wordt bij de intake, begeleiding en eindbeoordeling van allochtone uitkeringsstarters op een standaardmanier gekeken naar de vaardigheden en de plannen van de aspirant-ondernemers. Er is weinig aandacht voor de achtergrond en context van de betrokkenen. Starten is niet pertinent moeilijk, maar het is wel een kwestie van doorzetten. Juist allochtone uitkeringsstarters haken gaandeweg het traject door dit proces vaker af dan autochtonen, vooral de jongeren met relatief goede mogelijkheden elders op de arbeidsmarkt.

Door de begeleiding meer samen met en vanuit de eigen groep te doen en ook meer echte ondernemers bij de begeleiding te betrekken, zal de slaagkans van ondernemerschapstrajecten verbeteren.

Het sturen op team-startups in plaats van individuele startups is hierbij sterk aan te bevelen omdat juist samen met een medeondernemer uitstekende resultaten kunnen worden bereikt. Zulke partners kunnen eventuele zwakke punten compenseren. Bij flinke groepen allochtone uitkeringsgerechtigden biedt dit betere slaagkansen omdat zij wel degelijk iets kunnen, alleen niet op alle aspecten van ondernemerschap. Op dit moment zijn de meeste trajecten uitsluitend gericht op individueel ondernemerschap.

Door het proces van intake, begeleiding en eindbeoordeling te verbeteren kan de ruimte voor ondernemerschap worden vergroot en kunnen knelpunten worden verzacht en/of weggenomen. Deze verbeteringen zijn wel allemaal maatregelen die ook voor de autochtone uitkeringsgerechtigden tot een beter en vaker voorkomend ondernemerschap zouden leiden.

Meer in detail liggen de belangrijkste verbeteringen (1) in een betere informatievoorziening naar de aspirant-starters (zo moeilijk is het niet!), (2) in een meer pragmatische aanpak tijdens het begeleidingstraject (weet wat je kunt + samenwerken loont!) en (3) in coaching na de start (ondernemerschap is voor doorzetters!).

Drie algemene suggesties horen bij deze conclusies: (1) verbeter de communicatie tussen de begeleidende partijen, (2) zorg tijdens het traject voor meer contactmomenten met verschillende, relevante mensen zoals medeondernemers, lotgenoten en rolmodellen, en (3) stimuleer en sta de aspirant-starters toe om de eigen zwakke punten te compenseren door de actieve steun van goede partners (bijvoorbeeld vanuit de eigen kring van vrienden en familie).

Een keuzeoptie voor een verkort traject ligt ook voor de hand. Daarbij kan worden aangesloten bij bestaande initiatieven om microkredieten beschikbaar te stellen voor aspirant-ondernemers. Ook voor ambitieuze, ongedurige uitkeringsgerechtigden is dit een prima constructie.

Ook voor de autochtone starters zijn deze oplossingsrichtingen aan te bevelen: meer vanuit de eigen groep begeleiden (vanuit de wijk en de buurt), meer samen met de eigen omgeving het traject doorlopen (met steun van familie en vrienden) en meer in een groepje laten starten. Een soepele overgang met een proefperiode waar het ondernemerschap nog redelijk vrijblijvend is, zou veel beter zijn voor de slaagkansen van uitkeringsstarters. De periode van 'droge' voorbereiding kan dan worden ingekort naar drie tot zes maanden.

Het onderzoek

Dit rapport doet verslag van een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar redenen dat allochtone uitkeringsgerechtigden minder vaak een eigen bedrijf beginnen. Het onderzoek is uitgevoerd in vier onderzoeksstappen.

In de eerste stap lag de focus op stimuli en belemmeringen voor ondernemerschap: wat zijn (op basis van bestaande datasets) verschillen tussen allochtonen en autochtonen en tussen uitkeringsgerechtigden en niet-uitkeringsgerechtigden?

In de tweede stap stond centraal of bepaalde stimuli en belemmeringen speciaal of extra gelden voor (allochtone) uitkeringsstarters. Samen met experts en intermediairs voor uitkeringsstarters en allochtone starters is een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste stimuli en belemmeringen.

Ten derde is onder deze groepen zelf nagegaan wat het beeld is van ondernemerschap en hoe actie naar ondernemerschap wordt genomen.

Tot slot zijn met beide groepen samen (experts en starters) oplossingen gezocht voor de knelpunten voor allochtone uitkeringsgerechtigden om het starten door te zetten.

1 Het onderzoek

1.1 Aanleiding

Starten van een eigen bedrijf biedt een goede kans om uit een uitkering te stromen. Ongeveer 70 procent van de mensen die vanuit een uitkering een bedrijf starten is na 3 jaar nog actief. Het aandeel succesvolle starters uit een uitkering is daarmee gelijk aan het landelijk gemiddelde van alle starters. Onderzoek door IWI bevestigt dat de uitstroom vanuit een uitkering naar een eigen bedrijf zelfs iets duurzamer is dan die naar loondienst¹.

Ecorys² heeft in het kader van de projectgroep 'Stimulering Ondernemerschap' een onderzoek gedaan naar het starten van een eigen bedrijf vanuit een uitkering. Het bleek dat in 2003 3.260 mensen vanuit de WW een eigen bedrijf startten, terwijl het aantal starters vanuit de Abw (nu WWB) kon worden geschat op 1.500 tot 2.000³ en bij de WAO op 50 tot 150. Daarmee komt het totaal aantal starters vanuit een uitkering voor het jaar 2003 uit rond de 5.000. Binnen het totaal aantal starters (54.000 in 2003) bedraagt het aandeel starters vanuit een uitkering in 2003 dus bijna 10%. Dit aandeel blijkt in de tijd toe te nemen. Het aandeel starters vanuit een uitkering uitgedrukt in het totaal aantal uitkeringsgerechtigden (1,4 mln.) bedraagt over het jaar 2003 0,4%.

In dit onderzoek verschaft EIM via nader onderzoek inzicht in de redenen dat relatief weinig allochtonen vanuit een uitkering starten met een eigen bedrijf. Hoewel allochtonen veel belangstelling hebben voor een eigen onderneming, blijft het aantal starters vanuit de uitkering onder deze groep achter bij het landelijke gemiddelde.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Dit onderzoek heeft tot doel:

Het inzichtelijk maken van de redenen dat allochtone uitkeringsgerechtigden minder vaak een eigen bedrijf beginnen en het aandragen van mogelijke oplosrichtingen.

Het onderzoek kan worden samengevat in drie onderzoeksvragen:

- 1 Hoe verhoudt en ontwikkelt zich de diversiteit van het ondernemerschap vanuit een uitkering?
- 2 Welke stimuli en belemmeringen zijn groter bij allochtone uitkeringsgerechtigden?
- 3 Wat zijn de meest aantrekkelijke mogelijkheden voor verbetering?

¹ IWI, 'Duurzaamheid uitstroom uit een Abw- en WW-uitkering', februari 2006.

² Ecorys, 'Ondernemend de uitkering uit', februari 2006.

³ Op basis van 23 van de 40 grootste gemeenten.

1.3 Onderzoekstappen

Het onderzoek is uitgevoerd in vier onderzoekstappen.

In de eerste stap (zie bijlage I) is de diversiteit in de stimuli en belemmeringen voor ondernemerschap in Nederland in beeld gebracht. Het gaat hierbij primair om verschillen in aspiratie en realisatie qua ondernemerschap onder verschillende groepen mensen. Verschillen tussen allochtonen en autochtonen en verschillen tussen uitkeringsgerechtigden en niet-uitkeringsgerechtigden staan centraal. Deze stap mondt uit in een groslijst van belemmeringen en stimuli voor het starten van een eigen bedrijf (zie bijlage V). Bronnen bij deze onderzoekstap zijn achtereenvolgens de dataset van het Ecorys-onderzoek 'Ondernemend de uitkering uit', data van de EIM-Starterspanels 1994, 1998 en 2003, data van de Monitor Etnisch/Nieuw Ondernemerschap 2004 en 2007, en de Nederlandse data van de Global Entrepreneurship Monitor 2002-2006.

In de tweede stap (zie bijlage II) is gezocht naar de stimuli en belemmeringen die speciaal of extra gelden voor (allochtone) uitkeringsstarters. Hiervoor is samen met experts/intermediairs die regelmatig te maken hebben met uitkeringsstarters, allochtone starters en allochtone uitkeringsstarters, aan de hand van de groslijst uit de eerste stap een inventarisatie gemaakt van belemmeringen en stimuli die voor de bedoelde groepen het zwaarst wegen. Bronnen bij deze tweede onderzoekstap zijn een serie van 26 interviews met reïntegratieadviseurs, startersbegeleiders, medewerkers van uitkeringverstrekende instanties en vertegenwoordigers van ondernemersorganisaties.

In de derde stap (zie bijlage III) is onder allochtone uitkeringsstarters, autochtone uitkeringsstarters en allochtonen met een baan in loondienst nagegaan wat het beeld is dat deze mensen hebben van ondernemerschap en in hoeverre men acties naar ondernemerschap heeft ondernomen. De bron bij deze derde onderzoekstap is een nieuwe enquête onder allochtone uitkeringsgerechtigden, allochtone werknemers en autochtone uitkeringsgerechtigden.

In de laatste onderzoekstap (zie bijlage IV) zijn via twee focusgroepen met (aspirant-) ondernemers, experts van gemeenten en experts uit de startersbegeleiding oplossingsrichtingen geïnventariseerd voor de knelpunten voor allochtone uitkeringsgerechtigden om uit de uitkering uit te stromen naar zelfstandig ondernemerschap. De bronnen bij deze laatste onderzoekstap zijn de persoonlijke statements van de genoemde experts en (aspirant-)ondernemers.

1.4 De rapportage

Dit onderzoek laat zich het beste lezen en interpreteren langs de lijnen van het proces dat een allochtone uitkeringsgerechtigde doormaakt. De proces valt uiteen in twee hoofdfasen: het maken van de allereerste stap naar ondernemerschap en het succesvol doorlopen van het voortraject naar ondernemerschap. Tijdens het proces van bewustworden, voorbereiden en realiseren van het ondernemerschap doen zich allerlei knelpunten voor die de uitkeringsgerechtigde kunnen belemmeren in het daadwerkelijk doorzetten van de stappen naar zelfstandig ondernemerschap. Dit onderzoek concentreert zich op een typering van de knelpunten en op een formulering van mogelijke oplossingsrichtingen.

In hoofdstuk 2 bespreken we de algemene kenmerken van uitkeringsgerechtigde allochtonen ten opzichte van een aantal relevante referentiegroepen.
In hoofdstuk 3 bespreken wij de stimuli en belemmeringen voor allochtone uitkeringsgerechtigden om de allereerste stap naar ondernemerschap te maken.
In hoofdstuk 4 bespreken we de stimuli en belemmeringen voor allochtone uitkeringsgerechtigden om het traject tot ondernemerschap vol te maken.
In hoofdstuk 5 integreren wij de resultaten en trekken wij een korte slotconclusie.

2 Kenmerken uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. de meest relevante referentiegroepen

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de resultaten van een nieuwe enquête onder allochtone uitkeringsgerechtigden, autochtone uitkeringsgerechtigden en een allochtone referentiegroep met een baan in loondienst. In verschillen tussen deze groepen was op basis van de bestaande datasets nog weinig inzicht.

Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen respondenten per segment.

Tabel 1 Aantal respondenten per segment⁴

	<i>aantal</i>
Allochtoon met uitkering	163
Allochtoon met inkomen uit loondienst	637
Autochtoon met uitkering	210
Totaal	1.010

Bron: EIM, op basis van Panelclix, 2007

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Eerst staan we kort stil bij enkele kenmerken van de onderzochte groepen. Dan wordt het beeld geschetst dat de groepen hebben van zelfstandig ondernemerschap. Daarna gaan we in op ondernomen voorbereidende activiteiten tot ondernemerschap.

2.2 Algemene kenmerken

Wat zijn de kenmerkende verschillen tussen uitkeringsgerechtigde allochtonen en de referentiegroepen autochtone uitkeringsgerechtigden en allochtone niet-uitkeringsgerechtigden?

Geboorteland

Tabel 2 geeft een overzicht van het geboorteland van de respondenten. Daarbij valt op dat een groot aantal allochtonen gerekend kan worden tot de 2e generatie, aangezien zij in Nederland geboren zijn. De allochtone afkomst van deze groep is terug te voeren op het geboorteland van één of beide ouders. Bij de 1e generatie allochtonen zijn met name Surinamers, Antillianen,

⁴ Door de toegepaste methode van de internetenquête is de steekproef waarschijnlijk niet aselekt. Aannemelijk is bijvoorbeeld is dat alleen respondenten hebben meegedaan die de Nederlandse taal redelijk machtig zijn. Desondanks geven de resultaten van de enquête een nuttige indicatie van de wijze waarop uitkeringsgerechtigde allochtonen, uitkeringsgerechtigde autochtonen en allochtonen in loondienst zelfstandig ondernemerschap percipiëren.

Turken en Marokkanen goed vertegenwoordigd. Deze constatering geldt overigens ook voor de achtergrond van één of beide ouders van de groep allochtonen die behoren tot de 2e generatie.

Tabel 2 Land van geboorte

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Allochtoon met inkomen uit loondienst</i>
Nederland	63%	60%
andere EU-lidstaat	2%	2%
Suriname	15%	16%
Nederlandse Antillen/ Aruba	6%	11%
Turkije	7%	3%
Marokko	5%	5%
Andere landen doelgroepbeleid	2%	3%

Bron: EIM, 2007

Geslacht

Als er gelet wordt op geslacht valt op dat in alle groepen meer vrouwen de enquête hebben ingevuld (Tabel 3). Vooral onder de allochtone uitkeringsgerechtigden is dit percentage hoog.

Tabel 3 Geslacht van respondenten

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Allochtoon met inkomen uit loondienst</i>	<i>Autochtoon met uitkering</i>
Man	23%	44%	41%
Vrouw	77%	56%	60%

Bron: EIM, 2007

Leeftijd

Tabel 4 geeft de leeftijdsverdeling onder de respondenten weer. Daaruit blijkt dat het zwaartepunt bij autochtone uitkeringsgerechtigden in de leeftijdscategorie van 35 tot en met 64 ligt, terwijl dat voor allochtone uitkeringsgerechtigden tussen de 25 en 45 ligt. De jongere leeftijd van de allochtonen hangt samen met het hoge percentage van 2^e generatie allochtonen in de steekproef en de wijze van dataverzameling (internet).

Tabel 4 Verdeling in leeftijdscategorieën

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Allochtoon met inkomen uit loondienst</i>	<i>Autochtoon met uitkering</i>
18 t/m 24 jaar	15%	24%	5%
25 t/m 34 jaar	36%	40%	15%
35 t/m 44 jaar	30%	22%	28%
45 t/m 54 jaar	16%	10%	26%
55 t/m 64 jaar	4%	4%	27%

Bron: EIM, 2007

2.3 Houding ten opzichte van ondernemerschap

Wat zijn verschillen in houding tussen uitkeringsgerechtigde allochtonen en de referentiegroepen autochtone uitkeringsgerechtigden en allochtone niet-uitkeringsgerechtigden?

Bekendheid met zelfstandig ondernemerschap

Tabel 5 geeft weer in hoeverre respondenten via hun familie- en kennissenkring in aanraking zijn gekomen met zelfstandig ondernemerschap.

Tabel 5 Bekendheid met zelfstandig ondernemerschap

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Allochtoon met inkomen uit loondienst</i>	<i>Autochtoon met uitkering</i>
Kent persoonlijk iemand die afgelopen twee jaar een eigen bedrijf heeft gestart	49%	53%	34%

Bron: EIM, 2007

De allochtone respondenten kennen veel vaker iemand die recent een bedrijf heeft gestart dan de autochtone respondenten. Gevraagd naar gevestigde ondernemers zijn de verschillen veel kleiner. Blijkbaar maken veel van de allochtone respondenten het startend ondernemerschap mee in de nabije omgeving, maar zien ze daarbij ook de mislukkingen.

Imago van zelfstandig ondernemerschap

Tabel 6 schetst een beeld van het imago dat de drie groepen hebben van ondernemerschap. Daarbij komt naar voren dat de stap naar ondernemerschap door alle groepen overwegend als een positieve ontwikkeling wordt gezien. Daarnaast wordt ondernemerschap als een persoonlijke uitdaging beschouwd. Minder uitgesproken is men over het bezitten van een eigen bedrijf als sym-

bool van status: iets minder dan de helft van iedere groep respondenten is het eens met de stelling dat zelfstandig ondernemerschap aanzien geeft.

De stelling dat ondernemerschap een goed inkomen oplevert, trekt men in twijfel. Een groot aantal respondenten per segment is het daar zelfs niet mee eens. Opvallend is verder dat de segmenten met allochtonen in het algemeen een betere inkomensverwachting hebben van zelfstandig ondernemerschap dan het segment met autochtonen.

Tabel 6 Oordeel over stellingen over het imago van ondernemerschap

	<i>Allochtoon met uit- kering</i>	<i>Allochtoon met in- komen uit loon- dienst</i>	<i>Autochtoon met uit- kering</i>
<i>'Het is positief wanneer iemand de stap zet naar zelfstandig ondernemerschap'</i>			
mee eens	78%	85%	81%
niet mee eens	7%	3%	5%
weet niet	15%	12%	13%
<i>'Het starten van eigen bedrijf lijkt mij een uitdaging'</i>			
mee eens	82%	85%	79%
niet mee eens	9%	6%	9%
weet niet	9%	10%	13%
<i>'Zelfstandig ondernemerschap geeft aanzien'</i>			
mee eens	44%	50%	41%
niet mee eens	25%	27%	33%
weet niet	31%	24%	26%
<i>'Zelfstandig ondernemerschap levert een goed inkomen op'</i>			
mee eens	22%	26%	14%
niet mee eens	38%	38%	44%
weet niet	41%	36%	42%

Bron: EIM, 2007

Risico's van zelfstandig ondernemerschap

Uit Tabel 7 blijkt dat respondenten in alle groepen in grote meerderheid be-
ducht zijn voor de risico's van ondernemerschap.

Tabel 7 'Een eigen bedrijf starten is een stap met veel risico's'

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Allochtoon met inkomen uit loondienst</i>	<i>Autochtoon met uitkering</i>
Mee eens	85%	85%	86%
Niet mee eens	6%	5%	5%
Weet niet	9%	10%	9%

Bron: EIM, 2007

Eensgezind beoordelen respondenten in de drie groepen het vinden van voldoende afnemers, financiering en het hoofd bieden aan concurrentie als een aangelegenheid waaraan een groot risico kleeft. Datzelfde geldt in iets mindere mate voor het vinden van huisvesting. In vergelijking met de andere twee groepen lijken deze risico's voor allochtonen met een uitkering nog zwaarder te wegen, in het bijzonder voor de groep allochtone vrouwen.

2.4 Ondernomen stappen tot ondernemerschap

Welke stappen ondernemen de allochtone uitkeringsgerechtigden richting ondernemerschap en hoe verhoudt zich dit tot autochtone uitkeringsgerechtigden?

Tabel 8 laat zien dat in vergelijking met autochtone uitkeringsgerechtigden een groter deel van de allochtone uitkeringsgerechtigden de afgelopen twee jaar serieus heeft overwogen om een eigen bedrijf te starten. Ruim een derde van de allochtone uitkeringsgerechtigden deed dat, tegen een kwart van de autochtone uitkeringsgerechtigden. Daarbij geldt dat in beide groepen proportioneel meer mannen dan vrouwen serieus hebben overwogen om een eigen bedrijf te beginnen.

Tabel 8 Heeft u de afgelopen twee jaar serieus overwogen een eigen bedrijf te starten?

	<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Autochtoon met uitkering</i>
Ja	37%	25%
Nee	63%	75%

Bron: EIM, 2007

Van de serieuze overwegers in beide groepen heeft meer dan 40% de mogelijkheden tot ondernemerschap besproken met een uitkeringsinstantie. Bij de allochtone groep komt dit neer op 16% van de populatie, bij de autochtone groep op 10%. Verder valt op dat een vrij groot percentage zegt een onder-

nemingsplan te hebben opgesteld (4^e item). Er is niet doorgevraagd naar de mate van detaillering in deze plannen.

Tabel 9 Gemaakte stappen ter voorbereiding start eigen bedrijf

<i>Stap</i>		<i>Allochtoon met uitkering</i>	<i>Autochtoon met Uitkering</i>
Met uitkeringsinstantie over gesproken	Ja Nee	16% 84%	10% 90%
Intakegesprek voor begeleidingstraject	Ja Nee	11% 89%	4% 96%
Begonnen aan begeleidingstraject	Ja Nee	6% 94%	1% 99%
Ondernemingsplan opgesteld	Ja Nee	15% 85%	9% 81%
Starterskrediet aangevraagd	Ja Nee	6% 94%	1% 99%
Ondernemingsplan is beoordeeld	Ja Nee	6% 94%	3% 97%
Ondernemingsplan is goedgekeurd	Ja Nee	2% 98%	2% 98%

Bron: EIM, 2007

Uit de bovenstaande resultaten blijkt dat er meerdere routes naar ondernemerschap vanuit een uitkering worden genomen. Autochtone uitkeringsgerechtigden kiezen vaker voor een route buiten de begeleidingstrajecten om.

De allochtone uitkeringsgerechtigden hebben meer stappen via de trajecten naar ondernemerschap ondernomen dan de autochtone uitkeringsgerechtigden. Dat geldt in het bijzonder voor de intakegesprekken voor een begeleidingstraject, de daadwerkelijke participatie in een begeleidingstraject en het aanvragen van starterskrediet.

In mindere mate geldt dat voor het opstellen en laten beoordelen van een ondernemingsplan. De activiteit onder allochtone uitkeringsgerechtigden beperkt zich overigens niet tot de stappen ter voorbereiding op ondernemerschap. Uit de enquête blijkt ook dat allochtonen in de uitkering meer sollicitaties per maand doen dan autochtonen in de uitkering. Uiteraard hangt ook dit samen met de leeftijd van de betrokkenen.

Redenen om te stoppen met voorbereidingen

Aan de respondenten die aangaven voorbereidende stappen te hebben gezet, is gevraagd om welke reden men gestopt is met de voorbereidingen. Gezondheidsbeperkingen, gebrek aan financiële middelen en het verlies van mo-

tivatie voerden daarbij de boventoon, zowel bij autochtone als bij allochtone uitkeringsgerechtigden.

2.5 Conclusies

Welke conclusies kunnen we trekken naar aanleiding van dit hoofdstuk?

Allochtonen zijn jonger

De allochtone respondenten met een uitkering, maar ook de allochtone respondenten met een baan zijn voor een groot deel jonger dan de autochtone uitkeringsgerechtigden. Dit geeft een belangrijke randvoorwaarde voor een aantal van de verschillen.

Allochtonen zijn actiever

De allochtone uitkeringsgerechtigden vertonen meer activiteit in voorbereidingsstappen dan hun autochtone tegenhangers. Tegenover deze activiteit staat een geringer daadwerkelijk ondernemerschap zoals bleek uit het eerdere Ecorys-onderzoek 'Ondernemend de Uitkering uit'. Hier is het percentage dat het ondernemerschap doorzet tussen autochtone en allochtone uitkeringsgerechtigden vergelijkbaar. De allochtone uitkeringsgerechtigden zijn jonger en zij zetten de initiële stappen tot ondernemerschap vaak niet door. Leeftijd en de beschikbare alternatieven op de arbeidsmarkt spelen hierbij een belangrijke rol. Uitstroom naar een baan is ook voor de reïntegratiebegeleider eenvoudiger.

Houding vergelijkbaar

Het beeld van zelfstandig ondernemerschap verschilt niet zo heel veel tussen allochtone en autochtone uitkeringsgerechtigden. Beide groepen zien het starten van een eigen bedrijf als een positieve en uitdagende stap. Aan de andere kant zijn beide groepen zich terdege bewust van de risico's van zelfstandig ondernemerschap. Zo wordt het vinden van geschikte huisvesting en financiering gezien als een groot risico, zeker door allochtone uitkeringsgerechtigden.

3 De eerste stap naar ondernemerschap

3.1 Inleiding

De eerste stap naar ondernemerschap - dat wil zeggen het actief beginnen met de voorbereidingen van het starten van een eigen bedrijf - wordt onder meer bepaald door de bekendheid met ondernemerschap, de houding ten opzichte van ondernemerschap en de perceptie van ondernemerschap. Deze zijn in hoofdstuk 2 besproken.

Allochtonen zijn meer bekend met ondernemerschap vanuit hun directe omgeving. Allochtone uitkeringsgerechtigden zeggen (overigens net als allochtonen in loondienst) vaak iemand te kennen die recent een onderneming is gestart (ongeveer 50% vs. ongeveer 33% voor autochtone uitkeringsgerechtigden, zie Tabel 5, pagina 13).

Het beeld dat allochtonen over ondernemerschap hebben is niet bijzonder positief of negatief. Dat geeft dus geen reden voor het grotere animo onder de uitkeringsgerechtigden. Het imago van ondernemerschap is nagenoeg identiek aan dat onder allochtonen in loondienst en autochtone uitkeringsgerechtigden. Ook de perceptie van de risico's is vergelijkbaar.

Bekendheid, houding en perceptie worden vervolgens onder invloed van allerlei stimuli en belemmeringen omgezet in de actie om de betreffende eerste stap daadwerkelijk te zetten. Hieronder gaan wij op basis van bestaande datasets, de gehouden interviews met experts en de focusgroepen gericht op oplossingsrichtingen, in meer detail in op deze stimuli en belemmeringen.

3.2 Stimuli

Welke factoren zorgen ervoor dat allochtone uitkeringsgerechtigden de eerste stap naar het ondernemerschap zetten?

Ondernemerschap is logisch

Volgens de experts bij uitkeringsverstrekking, startersbegeleiding en ondernemersorganisaties is ondernemerschap voor veel allochtone uitkeringsgerechtigden een vanzelfsprekende manier om in het levensonderhoud te voorzien.

Pushfactoren cruciaal

Starters vanuit een uitkering en uitkeringsgerechtigde allochtonen zijn naar eigen zeggen in hun interesse voor een eigen bedrijf vooral gedreven door pushmotieven. Dit zou ertoe kunnen leiden dat door eventuele nieuwe perspectieven op een baan wellicht sneller ook weer van het eigen bedrijf wordt afgezien.

Pushfactor: geen of onvoldoende werk in betaalde baan

Uitkeringsgerechtigde allochtonen die overwegen een eigen bedrijf te starten, geven aan dat de situatie van werkloosheid waarin zij zich bevinden en het feit dat zij geen baan kunnen vinden de belangrijkste aanleiding vormt om aan een bedrijfsstart te denken. Het percentage dat deze pushfactor naar voren brengt is veel hoger dan onder uitkeringsgerechtigde autochtonen.

Gevraagd naar de aantrekkelijkste kanten van ondernemerschap onder de totale groep uitkeringsgerechtigden komt naar voren dat allochtonen vooral het verlaten van de uitkeringssituatie als 'driver' zien. De resultaten tonen daarmee aan dat de *pushfactor* werkloosheid een specifiek sterke prikkel is voor uitkeringsgerechtigde allochtonen. Dit geldt extra voor niet-westerse allochtonen. Dit wordt beaamd door de diverse groepen experts, met name de startersbegeleiders.

Alleen dit maakt het overigens al waarschijnlijk dat allochtone uitkeringsgerechtigden de stappen richting ondernemerschap eerder staken zodra zij nieuwe kansen op een baan in loondienst krijgen.

Pullfactor: een frisse idee

Allochtonen in een uitkeringssituatie geven vaker dan autochtonen aan ideeën te hebben over een nieuw product of bedrijf. Wanneer een onderscheid wordt gemaakt tussen westerse en niet-westerse allochtonen, blijken vooral de niet-westerse allochtonen te zeggen ideeën voor nieuwe producten of diensten te hebben.

Volgens de ervaringen van startersbegeleiders komen uitkeringsgerechtigde allochtonen juist minder met nieuwe ideeën dan niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen. De laatste groep heeft gemiddeld een hoger opleidingsniveau, wat volgens de experts correleert met meer nieuwe ideeën. Veelal zijn initiatieven van uitkeringsgerechtigden volgens de startersbegeleiders gekopieerde activiteiten uit hun directe netwerk.

Pullfactor: status

Vrijwel alle experts geven aan dat allochtone uitkeringsgerechtigden meer status ontleen aan ondernemerschap dan autochtonen. Dit werd overigens niet bevestigd in onze enquête onder allochtone groepen zelf. Als verklaring schetsen de experts het beeld van het status-symbool van een ondernemer die zijn eigen tijd indeelt en over een grote auto beschikt. Tegen deze achtergrond beschouwt 'men' werken in loondienst als inferieur. Dit beeld geniet aldus de experts in bepaalde culturen meer aanzien dan in de Nederlandse. Een andere verklaring, met name genoemd door de werkgeversorganisaties, kan liggen in de specifieke achtergrond van de allochtoon. Vluchtelingen met een hogere opleiding kunnen in Nederland niet op 'hun niveau' uit de voeten, waarmee ze ook de daaraan gerelateerde status niet bereiken. Een manier om dit verlies te compenseren, kan liggen in het starten van een succesvolle eigen onderneming. Volgens de startersbegeleiders biedt ondernemerschap een uitgelezen mogelijkheid om snel in status te groeien, waardoor het een grotere stimulus is dan voor niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen (of uitkeringsgerechtigde autochtonen).

3.3 Belemmeringen

Welke factoren weerhouden allochtone uitkeringsgerechtigden ervan om de eerste stap naar het ondernemerschap te maken?

Onder de uitkeringsgerechtigde allochtonen komen een aantal verschillen naar boven in de belemmeringen voor het zetten van de eerste stap naar het starten van een eigen bedrijf.

Houding van de uitkeringsinstantie

Tegenover de stimuli voor ondernemerschap onder allochtone uitkeringsgerechtigden staat de attitude van veel uitkeringsverstrekkers waar ondernemerschap – voorzichtig gezegd – niet het eerste is waar men in het kader van uitstroom uit de uitkering aan zal denken. Dat geldt in het algemeen voor uitkeringsgerechtigden, maar wordt uitgesproken waar het allochtone uitkeringsgerechtigden betreft. Dat wordt mede gevoed door de perceptie van tekortkomingen bij de desbetreffende groep, waardoor de route naar ondernemerschap voor deze groep geen kansrijke optie wordt geacht omdat de kans op falen al tijdens het traject dan wel na de start van een bedrijf hoger wordt ingeschat.

De paradox bij communicatief sterke allochtonen

Uitkeringsgerechtigde allochtonen vinden zichzelf in communicatief opzicht sterk (rol van taal is niet gevraagd), veel meer dan hun autochtone mede-uitkeringsgerechtigden. Opvallend is dat dit verschil onder de groep aspirant-starters (zij die echt actief bezig zijn met het starten) niet meer zichtbaar is, terwijl je zou verwachten dat deze competentie ook oververtegenwoordigd is binnen de groep overwegende allochtonen. Blijkbaar kiezen de uitkeringsgerechtigden met dit zelfvertrouwen minder vaak voor ondernemerschap, willen zij eerst nog meer ervaring opdoen door een baan in loondienst en vinden zij ondernemerschap nog te vroeg.

Vooruitzicht op gedoe en rompslomp

Allochtone uitkeringsgerechtigden blijken meer dan autochtone uitkeringsgerechtigden te worden afgeschrikt door de procedures en de hoeveelheid zaken die moeten worden geregeld om de stap naar het ondernemerschap te zetten. Vaak haken de allochtone uitkeringsgerechtigden om deze redenen later in het traject af, maar ook bij de eerste stap speelt dit al een rol voor hen die die stap nog niet maken.

Weinig gebruik van advies

Uitkeringsgerechtigde allochtone overwegers maken veel minder gebruik van adviesinstellingen bij de voorbereidingen op de start. Dit bleek ook al uit het recent verschenen EIM-onderzoek 'Raad op maat' (voor MKB-NL en ING Bank). Uitkeringsgerechtigde allochtonen hebben minder contact met de Kamer van Koophandel en kredietverstrekkers/banken dan autochtonen.

In zijn algemeenheid is het zo dat starters vanuit een uitkering relatief veel gebruik maken van contacten met de Belastingdienst, branche- en beroepsorganisaties, andere ondernemers en kredietverstrekkers en banken.

De combinatie is interessant: starters vanuit een uitkering hebben meer contact met bronnen van advies en goede raad, maar onder uitkeringsgerechtigde allochtone overwegers is dit contact (en dus de informatievoorziening die daarbij hoort) juist minder.

3.4 Conclusies en aanbevelingen

Wat kan eraan gedaan worden om specifiek voor allochtone uitkeringsgerechtigden het percentage te verbeteren dat de eerste stap zet en doorgaat met voorbereidingen?

Meer aandacht voor ondernemerschap als optie

Belangrijke oplossingsrichting is de voorlichting omtrent ondernemerschap als optie voor uitkeringsgerechtigden. Niet alleen de uitkeringsgerechtigden zijn nu vaak niet goed op de hoogte van de regelingen, maar ook reïntegratie-ambtenaren hebben die niet helder op het netvlies. Vergroting van de bekendheid door middel van voorlichtingsavonden, informatie in vakbladen etc. moet de ondersteunende mogelijkheden bij zowel de uitkeringsgerechtigden als de ambtenaren op de voorgrond brengen.

Reïntegratie via ondernemerschap moet op die manier standaard een gespreksonderwerp worden in het intakegesprek van de uitkering zelf. Het is hierbij dus belangrijk om vooral duidelijk te maken dat ondernemerschap een leuke, leerzame en helemaal niet extreem moeizame carrièrestap hoeft te zijn.

Betere informatie over het begeleidingstraject

Daarbij is er voor de reïntegratieambtenaar een belangrijke taak weggelegd om een waarheidsgetrouw beeld van het begeleidingstraject en het ondernemerschap te schetsen. Dat moet voorkomen dat de uitkeringsgerechtigde tijdens het traject te veel rekent op de inbreng van de reïntegratieambtenaar of tijdens het traject afhaakt omdat het traject tot ondernemerschap niet aan de verwachtingen voldoet. Meer variatie in de vorm en de duur van het begeleidingstraject is hierbij cruciaal. Alleen al vanwege de duur van het traject zet een deel van potentiële ondernemers de stap niet.

Screening kerncompetenties

Uitkeringsgerechtigden zouden voor de inrichting van een begeleidingstraject vroegtijdig moeten worden gescreend op ondernemerschapsvaardigheden, zodat zij daarop kunnen worden bijgeschoold of zodat er kan worden aangehouden om op zoek te gaan naar partners die de vaardigheden wel beheersen.

Het is hierbij cruciaal dat de betrokkenen niet worden afgeschrikt omdat zij niet alle competenties voor succesvol ondernemerschap onder de knie hebben. Momenteel zijn de begeleidings- en integratietrajecten weinig flexibel wat dit betreft. Er kan op dit moment beperkt worden aangesloten bij de specifieke tekortkomingen per uitkeringsgerechtigde wat ervoor lijkt te zorgen dat er onnodig veel 'afvallers' zijn onder de jonge allochtonen.

Screening andere aspecten

In een goede screening kunnen ook andere persoonsgebonden aspecten meegenomen worden - hoewel die niet direct betrekking hebben op vaardigheden - zoals financiële belemmeringen (schulden) of fysieke belemmeringen (gezondheidsproblemen).

Ook voor deze aspecten kan eraan gewerkt worden dat de betrokkene niet onnodig wordt afgeschrikt. Tijdens de screening kan ook de kennis van de maatschappij en regelgeving worden getoetst. De screening levert op die manier een overzicht van de aangrijpingspunten op basis waarvan een goed en effectief begeleidingstraject kan worden ingericht.

4 Het traject tot ondernemerschap

4.1 Inleiding

Lange voorbereiding

Uit de vergelijkingen blijkt dat starters vanuit een uitkeringspositie een relatief lange voorbereidingstijd kennen. Het begeleidingstraject dat wordt georganiseerd vanuit de uitkerende instanties heeft een lange looptijd, veelal standaard een jaar tot aan de daadwerkelijke start van het bedrijf. Starters vanuit uitkering zijn mede hierdoor zorgvuldig en bereiden de bedrijfsstart 'verplicht' lang voor. Volgens de experts (uitkeringsinstanties en startersbegeleiders) schrikken veel allochtonen terug van de lange duur van het begeleidingstraject. Uitkeringsstarters inventariseren door de trajecten de markt en afzetmogelijkheden wel heel uitvoerig, zij volgen meer startcursussen en zij nemen dus een langere voorbereidingstijd. Er is deels ook sprake van koudwatervrees en een neiging om de start uit te stellen in afwachting van een kans op een nieuwe baan. Opvallend is tot slot dat de uitkeringsstarters zeggen voor de start minder vaak een schriftelijk ondernemingsplan op te stellen, maar dat zij dat na de bedrijfsstart juist vaker alsnog doen.

De ervaring leert onder meer dat allochtone uitkeringsstarters vaak zeer enthousiast zijn als ze het idee hebben opgevat om te gaan starten. Ze willen een vliegende start maken, maar het traject vereist geduld en vaak flink wat klassikale lessen. De gedegen voorbereiding, bijvoorbeeld in de vorm van een businessplan, blijkt door de vorm en duur van de trajecten moeilijk op te brengen.

Onbegrip

Uitkeringsgerechtigde allochtonen hebben vooral moeite met het gegeven dat gewerkte uren/eerste verdiensten uit onderneming van de uitkering worden afgetrokken. Autochtonen 'begrijpen' dit beter. Verder hebben uitkeringsgerechtigde allochtonen geen specifieke problemen met de uitvoerende instanties als CWI, gemeente en UWV.

Afgaande op de experts koesteren allochtonen een grotere ontevredenheid jegens dienstverlenende instanties. Het taalprobleem speelt hierbij een rol, omdat de slechte communicatie leidt tot een moeizaam proces. Daarnaast erkennen allochtonen de problemen vaak niet die de instanties proberen op te lossen, wat zich uit in een zekere eigenwijsheid. Tot slot heeft het begeleidingstraject een lange looptijd en leidt een eventuele afwijzing van het businessplan tot onbegrip. De moeizaamheden voeden (veelal onterecht) de gevoelens gediscrimineerd te worden.

4.2 Stimuli

Welke factoren zorgen ervoor dat allochtone uitkeringsgerechtigden succesvol het traject tot ondernemerschap doorlopen?

Pullfactor: zelfontplooiing

Uitkeringsgerechtigde allochtonen vinden het investeren in eigen toekomst belangrijk in de keuze om door te zetten met ondernemerschap. Het gaat met name om groepen onder de niet-westerse allochtonen.

Het is hierbij opvallend dat de diverse groepen experts geen bijzonder belang zien in de zelfontplooiing als 'driver' voor het ondernemerschap onder uitkeringsgerechtigde allochtonen.

Pullfactor: vrijheid/onafhankelijkheid

Vrijheid en onafhankelijkheid zijn voor alle soorten starters van groot belang in het nemen van stappen richting ondernemerschap. De cijfers laten geen significant extra belang zien volgens de aspirant-ondernemers zelf, maar volgens de startersbegeleiders is het streven naar of het behouden van zelfstandigheid voor allochtone uitkeringsgerechtigden wel degelijk specifiek een extra prikkel voor het starten van een onderneming. Aan de ene kant vormt de onderneming een vluchtroute uit de uitkering en de bijbehorende regels. Aan de andere kant behoudt de uitkeringsgerechtigde de vrije beschikking om zijn eigen tijd in te delen, waaraan hij gewend was in de uitkeringssituatie. De laatste redenering is typerend voor het beeld van allochtone uitkeringsgerechtigden bij de startersbegeleiders: het gaat om een groep met verworven rechten die best iets anders wil, maar alleen als het beter is dan wat zij al hebben. Het is overigens waarschijnlijk dat dit juist ook voor belangrijke groepen autochtone uitkeringsgerechtigden geldt, hetgeen wordt bevestigd in de reflecties van de aspirant-ondernemers zelf.

4.3 Belemmeringen

Welke factoren belemmeren allochtone uitkeringsgerechtigden om het traject tot ondernemerschap succesvol te doorlopen?

Gebrekkige competenties

Allochtone uitkeringsgerechtigden hebben vaker een taalachterstand, vaker weinig ondernemerscompetenties en vaker moeite met het begrijpen en volgen van de regelgeving en procedures. Onbegrip van de procedures leidt ertoe dat allochtone uitkeringsgerechtigden moeite hebben de lange weg van voorbereiding op het starten van een bedrijf succesvol te volbrengen: begeleiding en opvattingen sluiten niet op elkaar aan. De grote uitval die hiervan het gevolg is versterkt bij de uitkeringsverstrekkers weer de opvatting dat ondernemerschap voor de betrokkenen geen goede optie is.

Gebrek aan financiering

Uitkeringsgerechtigde allochtonen ervaren meer problemen met het verkrijgen van de benodigde financiering voor de bedrijfsstart dan autochtonen. Uitkeringsstarters starten sowieso met weinig kapitaal, vaak met eigen geld en leningen van familie en vrienden.

De problemen kunnen volgens de experts te maken hebben met vooroordelen bij banken, maar vooral ook met de traditionele sectorkeuze, met veel risico op mislukking maar waar wel een flink startkapitaal voor nodig is. Niet alleen hebben banken vaak minder vertrouwen in de competenties van de allochtone uitkeringsstarter, ook starten die dus vaak in typische verzadigde sectoren, zoals de horeca of detailhandel. Tot slot kunnen allochtonen met een uitkering vaak weinig onderpand bieden voor een lening.

De ondernemersorganisaties onderschrijven de extra moeilijkheid die allochtone uitkeringsgerechtigden hebben in het verkrijgen van financiële middelen. Daarbij wordt natuurlijk de kanttekening gemaakt dat juist om deze reden uitkeringsgerechtigden via de uitkeringsinstanties in aanmerking kunnen komen voor financieringskrediet, bijvoorbeeld via de BBZ. Hiervoor dient men dus wel een goed businessplan te kunnen voorleggen. De praktijk wijst uit dat uit de totale groep uitkeringsgerechtigde allochtonen maar heel weinig goedgekeurde businessplannen voortkomen. Dit blijkt overigens niet direct uit onze cijfers. De perceptie onder experts lijkt begrijpelijk omdat (1) proportioneel meer allochtonen in de begeleidingstrajecten tot ondernemerschap beginnen, (2) deze in absolute aantallen geringer zijn dan de autochtonen en (3) zij proportioneel wel meer afvallen. Dat beide percentages naar de populatie vergeleken gelijk zijn, sneeuwt dan onder.

Gebrek aan informatie

De adviesbehoefte is als vanzelfsprekend bij startende ondernemers groot. De allochtone groep doet echter veel meer beroep op advies vanuit de familiesfeer, waar autochtonen meer gebruik maken van formele wegen. De verklaring hiervoor kan liggen in de verhoogde drempel die allochtonen ervaren, zeker niet uitsluitend in de taalachterstand.

Hiermee verband houdend zijn uitkeringsgerechtigde allochtonen minder tevreden over de informatie/dienstverlening van overheid en adviseurs, waaronder banken.

Volgens de experts bij de uitkeringsinstanties ondervinden allochtonen meer moeite in het contact met dienstverlenende instanties. Dat komt enerzijds omdat zij minder vaardigheden bezitten met de Nederlandse taal. Anderzijds is de dienstverlening onder de maat; in dit verband wordt de stroperigheid in het begeleidingstraject voor starters genoemd. Allochtonen ondervinden daarbij meer hinder van een niet-klantvriendelijke manier van werken dan autochtonen.

Ontevredenheid over instanties is volgens de ondernemersorganisaties groot onder uitkeringsgerechtigde allochtonen, met name de groep die al langer

een uitkering ontvangt. Omdat de uitkeringsinstantie er niet in slaagt de uitkeringsgerechtigde te helpen ontstaat er argwaan. Die argwaan straalt door naar andere dienstverlenende instanties, waardoor de drempel voor de uitkeringsgerechtigde om er gebruik van te maken hoger wordt.

Klantenkring

Twee opvallende resultaten komen op dit punt naar voren. Ten eerste blijkt dat klantenwerving en een eigen netwerk opbouwen door uitkeringsgerechtigde allochtonen als vervelende bezigheid bij het ondernemerschap wordt gezien, meer dan door autochtonen. Dit is consistent met andere bevindingen (bijv. Monitor Etnisch Ondernemerschap) waaruit blijkt dat allochtone ondernemers vooral hun klantenkring binnen hun eigen etnische groep zoeken. Niet-westerse uitkeringsgerechtigden hebben praktisch meer moeite. Dit lijkt een relevante belemmering voor ondernemerschap onder niet-westerse uitkeringsgerechtigden.

Procedures

De diverse experts bij de uitkeringsinstanties geven in dit verband een verduidelijkende retoriek. Waar het openen van een marktkraampje in veel culturen simpelweg een kwestie van doen is, zijn hiervoor in Nederland vergunningen vereist. Veel allochtonen zijn niet bekend met dergelijke institutionele verplichtingen, getuige ook de volgende uitspraak van één van de respondenten: 'Er wordt nadrukkelijk gevraagd om verantwoording af te leggen. Dit zijn velen niet gewend zijn vanuit hun culturele achtergrond.'

Zeker voor de groep die hierin niet goed begeleid wordt, vormt 'het systeem' een hoge drempel. Natuurlijk speelt een eventuele gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal hierbij een versterkende rol.

Vertegenwoordigers van ondernemersorganisaties identificeren de procedures rond het starten van een bedrijf eensgezind als een grote belemmering voor uitkeringsgerechtigde allochtonen. De groep mist opleiding, heeft een mindere beheersing van de Nederlandse taal en heeft minder ervaring met omgangsnormen en regelgeving omdat ze minder deelnemen aan de maatschappij. Door deze redenen mist men de capaciteiten en overtuiging om dergelijke procedures te doorlopen. Het systeem van de uitkeringsinstanties helpt in dit verband niet. Het succesvol doorlopen van dat systeem heeft niet zoveel te maken met het echte ondernemerschap. Uiteraard is het wel een indicatie van het vermogen om door te zetten.

Risico's

Er zijn sterke aanwijzingen dat de onzekerheid over de hoogte van het inkomen (en het fluctuerende karakter daarvan) een specifieke belemmering vormt voor uitkeringsgerechtigde allochtonen. Zowel onder de totale groep uitkeringsgerechtigden als onder de geïnteresseerden in ondernemerschap is dit verschil significant.

Deze belemmering bepaalt niet zozeer de beslissing om al dan niet een eigen bedrijf te overwegen, maar komt juist in latere fasen bovendrijven, d.w.z. wanneer de 'echte' beslissing (actie) moet worden genomen. Over overige risico's ('toekomst', kans op faillissement, achterstandspositie bij sociale ze-

kerheid/pensioenopbouw etc.) is weinig te zeggen op basis van de beschikbare datasets.

Uitkeringsgerechtigde allochtonen hebben volgens zowel uitkeringsinstanties als startersbegeleiders de neiging om in hun enthousiasme voorbij te gaan aan potentiële risico's. Ze zijn ook bereid om meer risico's te nemen, omdat ze weinig uitzicht op een baan hebben. Hier zien wij dus de wisselwerking tussen stimuli en belemmeringen in de loop van het proces naar ondernemerschap. Kort door de bocht begint het met aanzienlijke risicobereidheid die omslaat naar faalangst. De rol van de omgeving en de begeleiding is hierbij niet onaanzienlijk.

Het traject lijkt te weinig op het ondernemen zelf

Uitkeringsgerechtigden die opgenomen zijn in een begeleidingsprogramma voor ondernemerschap ontvangen allerlei 'lessen' waarin ze ingelicht worden over de formele stappen van het ondernemerschap: financiële cursussen, presentatievaardigheden, marketingvaardigheden etc. Doel is om uiteindelijk een goed businessplan op te leveren. Tegen de formele procedures en schoolse theorie hebben veel allochtone uitkeringsgerechtigden volgens met name de ondernemersorganisaties een aversie. De aspirant-starter heeft een geringe motivatie om de facetten op die manier onder de knie te krijgen. Toch moeten ze van de uitkeringsinstantie de cursussen volgen, waardoor het begeleidingstraject een molensteen om de nek wordt. Al met al neemt dit traject veel tijd in beslag, vaak meer dan een jaar. Deze combinatie heeft een negatief effect op de aandrang om te gaan ondernemen.

Uitkeringsgerechtigden hebben rechten maar ook plichten die de motivatie voor ondernemerschap kunnen verminderen en die hen ook kunnen doen afzien van het starten. Ter illustratie: uitkeringsgerechtigden hebben de mogelijkheid om explorerend werk te doen ter voorbereiding op het starten van een onderneming. In die fase mag men acquisitie voeren, maar niet tot daadwerkelijke transacties overgaan. Dergelijke regels zorgen voor een onnatuurlijk traject. Als een ondernemer een kans ziet, moet hij of zij daar ook op mogen handelen.

Uitkeringsgerechtigden zijn trouwens sterk afhankelijk van hun reïntegratie-ambtenaar. In de praktijk zijn deze ambtenaren vaak niet goed op de hoogte van de eventuele startersregelingen. Dat heeft als gevolg dat allochtonen niet goed op de hoogte zijn van de mogelijke trajecten. Het stroperige begeleidingsproces leidt ertoe dat reïntegratieambtenaren geneigd zijn om dit traject bij kansrijke en capabele cliënten af te raden en aan te sturen op reïntegratie via loondienst (zeker dus wanneer de aspirant-ondernemer aantoont 'iets in de mars te hebben').

4.4 Conclusies en aanbevelingen

Wat kan eraan gedaan worden om specifiek voor allochtone uitkeringsgerechtigden het aandeel te verbeteren dat het traject tot ondernemerschap volmaakt (en daarna slaagt in het ondernemerschap)?

Meer flexibele benutting reïntegratiejaar

Het zou volgens de experts en aspirant-ondernemers mogelijk moeten zijn dat de potentiële starter al ervaring met het ondernemen opdoet tijdens de periode dat hij of zij wordt begeleid (met behoud van de uitkering). Dit zorgt voor minder afhakers en een betere voorbereiding op het ondernemerschap. Uit dit onderzoek blijkt dat juist vanwege het lange en rigide traject er veel allochtone uitkeringsgerechtigden afhaken in hun ambitie naar ondernemerschap. Veel autochtone starters maken overigens helemaal geen gebruik van de begeleiding.

Meer maatwerk in de begeleiding

De begeleiding moet volgens de experts en aspirant-ondernemers meer op maat worden toegesneden. Het moet niet meer gaan om 'standaardtijd' per begeleide potentiële starter maar om tijd die rekening houdt met de individuele verschillen tussen potentiële starters. Juist de allochtone uitkeringsgerechtigden hebben meer behoefte aan dit maatwerk omdat er grote verschillen zijn in de vaardigheden om het ondernemerschap een succes te laten zijn. Vaak zijn er maar een paar specifieke punten waaraan zou moeten worden gewerkt.

Verbetering ondersteunende competenties

Als men wil slagen als ondernemer zijn een aantal vaardigheden gewenst, bijvoorbeeld een basisbeheersing van de Nederlandse taal, elementaire administratieve vaardigheden en specifieke vakbekwaamheid. Als deze basisvaardigheden niet aanwezig zijn, maakt de potentiële starter grote kans verderop in het startproces in de problemen te komen. Om de vaardigheden en kennis van de potentiële starter op een hoger plan te brengen, zou volgens de experts en aspirant-ondernemers meer toegankelijke, betaalbare, concrete scholing moeten worden geboden. De scholing is een onderdeel van, of ten minste gekoppeld aan, de begeleiding, dus niet een soort voortraject vóór het begin van een begeleidingstraject. De scholing wordt ingevuld op basis van geconstateerde tekortkomingen.

Meer praktische kennis en contacten

De voorbereiding op het ondernemerschap kan volgens de experts en aspirant-ondernemers worden verbeterd door de potentiële starters tijdens het begeleidingstraject meer kennis te laten maken met de praktijk, bijvoorbeeld door kennismaking met de branche mogelijk te maken tijdens de voorbereiding. Ook het bieden van mogelijkheden voor stage-/leerwerkmogelijkheden tijdens de voorbereiding op het ondernemerschap kan hieraan bijdragen,

evenals het contacten organiseren tussen ervaren (allochtone) ondernemers en potentiële starters. Tijdens de voorbereiding moet de begeleider de potentiële starter ook al in contact brengen met voor ondernemers nuttige en noodzakelijke functionarissen, zoals een boekhouder.

Meer ruimte voor omgeving in combinatie met individu

De beoordeling van het ondernemingsplan zou volgens de experts en aspirant-ondernemers minder zwart/wit moeten zijn, maar meer ook een adviserend karakter richting potentiële ondernemer moeten hebben, zodat deze punten waar verbeteringen mogelijk zijn krijgt aangereikt.

Benadruk doorzettingsvermogen

Een ander knelpunt ontstaat wanneer het bedrijfsplan niet blijkt te werken en/of er te weinig klanten blijken te zijn. Veel starters hebben grote moeite met het vervolgens uitzetten van een nieuwe koers en het leren van de teleurstelling. Tijdens het begeleidingstraject zou volgens de experts de aspirant-starter vanuit een uitkering al kunnen worden getraind in flexibiliteit, al is dit natuurlijk iets wat moeilijk aan te leren valt.

Nazorg na de start

De begeleiding zou volgens de experts niet direct moeten eindigen als men met een bedrijf is gestart. Er moet ook nazorg worden geboden en hulp om tekortkomingen die in de praktijk blijken, weg te nemen. Het perspectief op nazorg zou echter kunnen bijdragen aan het verminderen van koudwaterrees voor het daadwerkelijk van start gaan met het eigen bedrijf.

Meta: betere kwaliteitszorg begeleiding

De kwaliteit van de begeleiding kan op verschillende wijzen worden verhoogd. In de eerste plaats zouden gemeenten bij de selectie van begeleidingsbureaus in het algemeen de kwaliteit van de begeleiding zwaarder moeten laten meewegen. Daarnaast zouden gemeenten de begeleiding uitsluitend moeten laten doen door partijen die beschikken over ervaring en deskundigheid ten aanzien van de betreffende groep, en in het bijzonder door begeleiders die meer open staan voor andere ideeën en de andere manier van werken van allochtonen. Dat laatste sluit aan bij de tweede oplossingsrichting in de paragraaf over vaardigheden.

Meta: teach the teachers

Bij de beoordeling van de kennis zouden begeleiders waarde moeten hechten aan diploma's die men in andere landen heeft behaald. Daarnaast moet de begeleider open staan voor andere ideeën over ondernemerschap en de andere manier van werken van bepaalde groepen allochtonen. Dat kan onder meer door bijscholing van de begeleiders.

Meta: betere afstemming uitkerende instanties

In de afstemming met de uitkerende instanties ontstaan er met regelmaat drempels om daadwerkelijk door te zetten met het idee om ondernemer te

worden. Dat is natuurlijk jammer en niet nodig. Meer bewustwording en begrip voor ondernemerschap bij de uitkerende instanties is gewenst (met name UWV).

Meta: beoordeel de beoordelaars

Als alles goed gaat wordt het voorbereidingstraject afgesloten met een beoordeling van het ondernemingsplan. De beoordeling van ondernemingsplannen voor een starterskrediet zou uitgevoerd moeten worden door specialisten, waarvan de beoordeling in een second opinion gecontroleerd wordt, zodat niet onnodig plannen worden afgekeurd. Beoordelaars die bij herhaling aangetoond hebben geen goede en betrouwbare beoordeling uit te voeren, moeten door de gemeenten worden uitgesloten.

Context: bedrijfslocaties

Voor de overheid (gemeenten, woningbouwverenigingen) is ook een rol weggelegd om te faciliteren in het aanbod van geschikte en betaalbare bedrijfslocaties. Hier is groeiende aandacht voor; het is niet specifiek voor uitkeringsstarters, maar vooralsnog blijven in de praktijk oplossingen op veel plaatsen achterwege. Het vergemakkelijken van het voeren van een onderneming vanuit de woning is een voor de hand liggende oplossing. Eventueel zou hierbij nog extra coulance moeten worden betracht bij starters vanuit een uitkering.

Context: financiering

Financiering vormt een groot knelpunt voor aspirant-ondernemers, ook weer in zijn algemeenheid, maar voor allochtone uitkeringsstarters in het bijzonder. De mogelijkheden om dit knelpunt weg te nemen verdienen aandacht. Laagdrempelige microkredieten kunnen in dit verband een oplossing bieden, ook om een alternatief te bieden voor een start vanuit een begeleidingstraject. De financiële armslag van mensen die uitstromen naar zelfstandig ondernemerschap kan worden vergroot door fiscale ruimte te creëren in de begintijd van het bedrijf (bijv. niet direct een aanslag, langere termijn voor startersaftrekmogelijkheden).

Context: minder regels

Als het gaat om het stimuleren van starters staat het verminderen van de regeldruk onveranderd hoog op de lijst van aandachtspunten. Het is dus niet vreemd dat we ook waar het gaat om het bevorderen van de uitstroom vanuit een uitkeringssituatie naar zelfstandig ondernemerschap dit punt weer tegenkomen. Minder (onnodige) regels, met name op het gebied van vergunningen en eenduidigheid in regelgeving, vormen de oplossingsrichting.

5 Resultaten en slotconclusie

5.1 Resultaten

Door verbeteringen aan het proces dat de allochtone uitkeringsgerechtigden meemaken, kan de ruimte voor ondernemerschap worden vergroot en kunnen knelpunten worden verzacht en/of weggenomen. De verbeteringen liggen (1) in een betere informatievoorziening naar de aspirant-starters (zo moeilijk is het niet!), (2) in een meer pragmatische aanpak tijdens het begeleidingstraject (weet wat je kunt + samenwerken loont!) en (3) in coaching na de start (ondernemerschap is voor doorzetters!).

Drie meer algemene suggesties horen bij deze conclusies: (1) verbeter de communicatie tussen de begeleidende partijen, (2) zorg tijdens het traject voor meer contactmomenten met verschillende, relevante mensen zoals medeondernemers, lotgenoten en rolmodellen, en (3) stimuleer en sta de aspirant-starters toe om de eigen zwakke punten te compenseren door de actieve steun van goede partners (vanuit de eigen kring van vrienden en familie).

Een keuzeoptie voor een verkort traject ligt ook voor de hand. Daarbij kan worden aangesloten bij bestaande initiatieven om microkredieten beschikbaar te stellen voor aspirant-ondernemers. Ook voor ambitieuze, ongedurige uitkeringsgerechtigden is dit een prima constructie

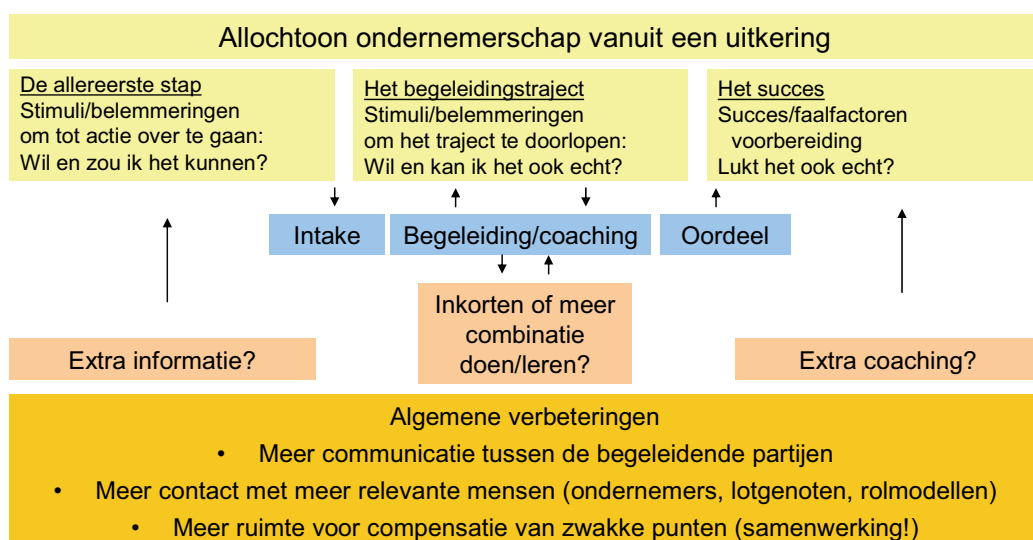
Onderstaande figuur vat de resultaten van dit onderzoek beknopt samen, direct vertaald naar oplossingsrichtingen.

Ieder van de oplossingsrichtingen is een reactie op de knelpunten die de allochtone uitkeringsgerechtigden ondervinden in het proces om een bedrijf te beginnen, grotendeels net als autochtone uitkeringsgerechtigden. Deze knelpunten liggen dus vooral in de gebrekkige informatie over wat er allemaal bij ondernemerschap komt kijken, in de gebrekkige coaching (denken in problemen) en in onjuiste verwachtingen.

Zowel de knelpunten als de oplossingsrichtingen zouden voor het verbeteren van het ondernemerschap onder autochtone uitkeringsgerechtigden niet zo heel veel anders luiden.

De betreffende knelpunten en bijbehorende oplossingen zijn voor de allochtone uitkeringsgerechtigden echter wel veel zwaarwegender omdat veel meer van hen er daadwerkelijk door worden ontmoedigd. Er zijn belangrijke aanwijzingen dat de ontmoediging te snel en te vaak plaatsvindt, zonder dat de betrokken aspirant-ondernemer bewust alle alternatieven voor zijn start heeft afgewogen.

Figuur 1 Verbeteringen proces

Bron: EIM, 2007

5.2 Slotconclusie

Relatief veel allochtone uitkeringsgerechtigden haken af in het proces tot ondernemerschap. Dit komt omdat de begeleidingstrajecten lang duren en suboptimaal zijn toegerust op dit type uitkeringsstarters. Er wordt standaardbegeleiding geboden en te rigide geoordeeld over de vaardigheden en plannen van de aspirant-starters. Er wordt weinig benadrukt dat het starten echt een kwestie van doorzetten is, waardoor allochtone uitkeringsstarters vaker dan autochtonen de eerste aanzet niet doorzetten.

Door de begeleiding korter, intensiever en meer samen met en/of vanuit de eigen groep en bovendien ook nog eens door echte ondernemers te laten doen, kan de slaagkans van starttrajecten naar alle waarschijnlijkheid flink worden verhoogd. Ook het sturen naar team-startups in plaats van individuele startups is sterk aan te bevelen omdat juist samen met een zakelijke partner die eventuele zwakke punten compenseert uitstekende resultaten kunnen worden bereikt.

Ook voor de autochtone starters zijn deze oplossingsrichtingen aan te bevelen: meer vanuit de eigen groep begeleiden (vanuit de wijk en de buurt), meer samen met de eigen omgeving het traject doorlopen (met steun van familie en vrienden) en meer in een groepje laten starten. Een soepele overgang met een proefperiode waar het ondernemerschap nog redelijk vrijblijvend is, zou veel beter zijn voor de slaagkans van uitkeringsstarters. De periode van 'droge' voorbereiding kan dus flink worden ingekort en liefst meteen worden gecombineerd met een veilige sprong in het diepe.

Bijlage I Analyse bestaande data

Deze bijlage schetst het eerste beeld van de verschillen in stimuli en belemmeringen voor uitkeringsgerechtigde allochtonen ten opzichte van andere relevante groepen (aspirant-)starters. Dit beeld ontstaat door verschillende enquêtes uit eerder onderzoek te combineren. Hierbij is gebruik gemaakt van de ECORYS-dataset uit onderzoek 'Ondernemend de uitkering uit' (centraal), EIM-Starterspanels, Monitor Etnisch Ondernemerschap, Global Entrepreneurship Monitor.

De output van deze onderzoekstap is een groslijst van alle mogelijke stimuli en belemmeringen die al dan niet specifiek voor uitkeringsgerechtigde allochtonen gelden. De groslijst is aangevuld met een aantal algemene stimuli/belemmeringen uit de ondernemerschapsliteratuur. De groslijst is het instrument voor het vervolg van het onderzoek (zie bijlage V).

De volgende vergelijkingen staan centraal:

- allochtone vs. autochtone potentiële starters vanuit uitkering (geïnteresseerden in ondernemerschap)
- allochtone vs. autochtone uitkeringsgerechtigden
- allochtone vs. autochtone ondernemers/starters
- aspirant-ondernemers vs. niet-aspirant ondernemers
- starters vanuit een uitkering vs. 'gewone' starters

Hieronder worden de resultaten per categorie besproken. Achtereenvolgens komen aan bod: stimuli, belemmeringen en algemene (controle)kenmerken (Zie Bijlage V voor de totale groslijst).

Wat zijn de bevindingen uit de bestaande data?

Er lijken weinig specifieke stimuli te bestaan onder allochtone uitkeringsgerechtigden ten opzichte van autochtone uitkeringsgerechtigden.

Starters vanuit een uitkering en uitkeringsgerechtigde allochtonen worden in hun interesse voor een eigen bedrijf vooral gedreven door pushmotieven (geen of onvoldoende werk in betaalde baan). Mogelijk wordt de beslissing om echt van start te gaan door dit motief 'gerekt'. Door nieuwe perspectieven op een baan kan uiteindelijk van het eigen bedrijf worden afgezien. Uit de resultaten blijkt bijvoorbeeld ook dat starters vanuit een uitkeringspositie een lange voorbereidingstijd kennen.

Er zijn aanwijzingen dat uitkeringsgerechtigde allochtonen meer problemen ervaren met het verkrijgen van de benodigde financiering voor de bedrijfsstart, zeker omdat de financieringsbehoefte over het algemeen minder zou moeten zijn dan onder autochtonen, gezien de sectorkeuze van allochtonen (vooral sectoren waar met relatief weinig kapitaal kan worden gestart, horeca, detailhandel, zakelijke dienstverlening).

Uitkeringsgerechtigde allochtonen zijn minder tevreden over de informatie/dienstverlening van kredietverstrekkers/banken. Uitkeringsstarters starten sowieso met weinig kapitaal, vaak met eigen geld. Onduidelijk is nog of dit vooral een gevolg is van een lage financieringsbehoefte, of het resultaat van 'nul op het rekest' bij de bank (en/of andere bronnen van kapitaal).

Uitkeringsgerechtigde allochtonen vinden het opbouwen van een klantenkring en het netwerken van een ondernemer en de rompslomp die (kennelijk) hoort bij het ondernemerschap duidelijk minder aantrekkelijke kanten van het ondernemerschap (ten opzichte van autochtonen). Ook onder overwegers vormen deze percepties nog steeds een drempel.

Onder de uitkeringsgerechtigde allochtonen zijn een aantal verschillen naar boven gekomen wat betreft motieven/belemmeringen voor het starten van een eigen bedrijf. Het meest opvallende verschil is dat niet-westerse allochtonen vooral de rompslomp die met het ondernemen gepaard gaat als belemmering zien. Daarnaast vinden zij het verlaten van de uitkeringssituatie een aantrekkelijk aspect van het ondernemerschap (push-motief), en vinden ze het investeren in de eigen toekomst belangrijk.

Starters vanuit de uitkering blijken een lange voorbereidingstijd te nemen ten opzichte van 'gewone' starters. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Enerzijds kan er sprake zijn van koudwatervrees, de start zoveel mogelijk uitstellen ook gegeven de importantie van het push-motief (misschien toch die kans op een nieuwe baan). Ook kan sprake zijn van gedegen voorbereiding, niks aan het toeval overlaten. Ten slotte kan de lange voorbereidingstijd juist het *gevolg* zijn van specifieke belemmeringen vanuit de uitkeringspositie. De datasets geven over dit punt weinig informatie over mogelijke verschillen tussen autochtonen en allochtonen.

Uitkeringsgerechtigde allochtonen maken relatief weinig gebruik van extern advies.

Bijlage II Analyse expertinterviews

In deze bijlage wordt kort benoemd welke inzichten zijn ontstaan uit de serie van 30 interviews met uitkeringsverstrekkers, startersbegeleiders en ondernemersorganisaties.

Hierbij zijn per type interview de volgende vergelijking gemaakt:

- uitkeringsverstrekkers: uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. uitkeringsgerechtigde autochtonen;
- startersbegeleiders: uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen;
- ondernemersorganisaties: uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen.

De bedoeling van de interviewronde is om samen met de experts en intermediairs te komen tot inzicht in de stimuli en belemmeringen van allochtone uitkeringsstarters en de verschillen met de referentiegroepen, teneinde van hieruit te komen tot een evenwichtig beeld van de belemmeringen die echt vooral voor de allochtone uitkeringsstarters lijken te werken.

Wat zijn de bevindingen uit de interviews?

Volgens de experts zijn er toch specifieke stimuli voor allochtone uitkeringsgerechtigden. Ondernemerschap is volgens de experts voor vele allochtone uitkeringsgerechtigden een vanzelfsprekende manier om in het levensonderhoud te voorzien. Voor een deel is ondernemerschap de enige of laatste mogelijkheid om in het levensonderhoud te voorzien, omdat een baan in loondienst niet binnen bereik ligt. In dat geval is er sprake van belemmeringen in de sfeer van (toeleiding naar) de arbeidsmarkt: de optie van ondernemerschap is minder ingegeven door de kansen, maar door de constatering dat er weinig of geen mogelijkheden zijn om elders inkomen te verwerven.

Tegenover de stimuli voor ondernemerschap onder allochtone uitkeringsgerechtigden staat de attitude van veel uitkeringsverstrekkers waar ondernemerschap – voorzichtig gezegd – niet het eerste is waar men in het kader van uitstroom uit de uitkering aan zal denken. Dat geldt in het algemeen voor uitkeringsgerechtigden, maar wordt uitgesprokener waar het allochtonen uitkeringsgerechtigden betreft. Dat wordt mede gevoed door de perceptie van tekortkomingen bij de desbetreffende groep, waardoor de route naar ondernemerschap voor deze groep geen kansrijke optie wordt geacht omdat de kans op falen al tijdens het traject dan wel na de start van een bedrijf hoger wordt ingeschat.

Allochtone uitkeringsgerechtigden hebben een taalachterstand, te weinig ondernemerscompetenties, te weinig kennis van en – mede door de voorgaande tekortkomingen – moeite met het begrijpen en naleven van de regelgeving en procedures. Onbegrip van de procedures leidt er ook toe dat allochtonen uitkeringsgerechtigden moeite hebben de lange weg van voorbereiding op het starten van een bedrijf succesvol te volbrengen: begeleiding en opvattingen

van zij die ondernemerschap overwegen sluiten niet op elkaar aan. De grote uitval die hiervan het gevolg is versterkt bij de uitkeringsverstrekkers weer de opvatting dat ondernemerschap geen goede optie is.

Wanneer allochtone uitkeringsgerechtigden het traject naar ondernemerschap wel volledig doorlopen en afsluiten met een ondernemingsplan, worden zij – indien zij een beroep willen doen op een starterskrediet – geconfronteerd met de verplichte toetsing. Uit de interviews komt naar voren dat in het bijzonder allochtonen uitkeringsgerechtigden deze toets vaak niet doorstaan.

Tabel A1 laat zien hoe de drie expertgroepen de relatieve sterkte van de stimuli beoordelen voor de uitkeringsgerechtigde allochtonen.

Tabel A1 Relatieve sterkte⁵ stimuli voor uitkeringsgerechtigde allochtonen

<i>(gepercipieerde) stimuli</i>	<i>Uitkerings- verstrekkers¹</i>	<i>Starters- begeleiding²</i>	<i>Ondernemers- organisaties²</i>
Zelfontplooiing	o	O	o
Vrijheid/onafhankelijkheid	o	+	o
Eigen tijdsindeling	o	O	o
Ideeën voor nieuw product/bedrijf	o	-	o
Financiële motieven	o	+	o
Status	++	++	O
Geen of onvoldoende werk in betaalde baan	+	++	O
Vanzelf er in gegroeid	o	O	O

Bron: EIM, 2007

¹ uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. uitkeringsgerechtigde autochtonen

² uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen

In tabel a2 is de gemiddelde beoordeling van de belemmeringen door de respondenten per geraadpleegde groep opgenomen.

⁵ De respondenten is gevraagd om het belang van de factoren voor beide groepen te vergelijken en te wegen op een schaal van -- tot ++. ++ staat voor positieve werking van de factor voor uitkeringsgerechtigde allochtonen. -- wijst op een tegengestelde beoordeling, een o betekent geen verschil tussen beide groepen.

Tabel A2 Relatieve sterkte belemmeringen voor uitkeringsgerechtigde allochtonen

<i>(gepercipieerde) belemmeringen</i>	<i>Uitkerings- verstrekkers¹</i>	<i>Starters- begeleiding²</i>	<i>Ondernemers- organisaties²</i>
Risico's	-	-	0
Gedoe/rompslomp	+	+	++
Toegankelijkheid middelen	0	+	+
Ontevredenheid over dienstverlenende instanties	+	+	+
Specifieke belemmeringen voor overleggers	0	0	+
Specifieke belemmeringen om van starten af te zien	+	0	+
Specifieke belemmeringen vanuit uitkeringssituatie	0	0	+

Bron: EIM, 2006

¹ uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. uitkeringsgerechtigde autochtonen

² uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen

In tabel A3 is de gemiddelde beoordeling van de algemene kenmerken door de respondenten per geraadpleegde groep opgenomen.

Tabel A3 Relatieve sterkte algemene kenmerken voor uitkeringsgerechtigde allochtonen

<i>algemene kenmerken</i>	<i>Uitkerings- verstrekkers¹</i>	<i>Starters- begeleiding²</i>	<i>Ondernemers- organisaties²</i>
Activiteiten bij de start	-	-	+
Voorgenomen doelen	0	0	-
Competenties	0	-	0
Ervaring	0	-	0
Adviesbehoefte	+	-	+
Houding ten aanzien van ondernemerschap/omgevingsbewustzijn	+	0	0
Populatiekenmerken	0	0	0

Bron: EIM, 2006

¹ uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. uitkeringsgerechtigde autochtonen

² uitkeringsgerechtigde allochtonen vs. niet-uitkeringsgerechtigde allochtonen

Bijlage III Analyse nieuwe enquête

Deze bijlage behandelt de resultaten uit een enquête onder drie groepen waar wij op basis van de bestaande datasets nog beperkt inzicht in hadden. Dat gaat dan vooral om de houding ten opzichte van ondernemerschap van allochtonen met een uitkering in vergelijking met allochtonen in loondienst. Ter vergelijking zijn ook autochtone uitkeringsgerechtigden in het onderzoek betrokken.

Tabel A4 Aantal respondenten per segment⁶

	<i>aantal</i>
Allochtoon met uitkering	163
Allochtoon met inkomen uit loondienst	637
Autochtoon met uitkering	210
Totaal	1.010

Bron: EIM, op basis van Panelclix, 2007

Wat zijn de bevindingen op basis van de nieuwe data?

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat het beeld van zelfstandig ondernemerschap niet wezenlijk verschilt tussen allochtone en autochtone uitkeringsgerechtigden. Beide groepen zien het starten van een eigen bedrijf als een positieve en uitdagende stap. Aan de andere kant zijn beide groepen zich terdege bewust van de risico's van zelfstandig ondernemerschap. Zo wordt het vinden van geschikte huisvesting en financiering gezien als een groot risico, zeker door de ogen van allochtone uitkeringsgerechtigden. Ook percipiëren allochtone en autochtone uitkeringsgerechtigden een vergelijkbare onzekerheid gekoppeld aan zelfstandig ondernemerschap. Dat geldt zowel voor onzekerheid van het inkomen als voor onzekerheid over de eigen ondernemerschapcompetenties, die door beide groepen als hoog wordt ingeschat. Voor veel uitkeringsgerechtigden zouden de inkomensonzekerheid en het gepercipieerde gebrek aan competenties ook gronden zijn om af te zien van het ondernemerschap.

De allochtone uitkeringsgerechtigden vertonen een hogere activiteit in voorbereidingsstappen dan hun autochtone evenknieën. Mogelijke verklaring hiervan ligt in het verschil in leeftijd, waarbij de jongere allochtoon in het voordeel is van de oudere autochtoon.

⁶ Door de toegepaste methode van de internetenquête is de steekproef niet aselekt. Aannemelijk is bijvoorbeeld is dat alleen respondenten hebben meegedaan die de Nederlandse taal machtig zijn. Desondanks geven de resultaten van de enquête een nuttige indicatie van de wijze waarop uitkeringsgerechtigde allochtonen en autochtonen zelfstandig ondernemerschap percipiëren.

Bijlage IV Analyse focusgroepen

In deze bijlage staan beknopt de resultaten van de twee focusgroepen met (aspirant-) ondernemers, experts van gemeenten en experts uit de startersbegeleiding. Het gaat om de persoonlijke statements van de genoemde experts en (aspirant-)ondernemers. In de sessies zijn vooral oplossingsrichtingen geïnventariseerd voor de knelpunten voor allochtone uitkeringsgerechtigden om uit de uitkering uit te stromen naar zelfstandig ondernemerschap.

De centrale vraag voor de eerste focusgroep was: welke mogelijkheden zijn er om de kans te vergroten dat mensen de stap nemen vanuit een uitkering naar zelfstandig ondernemerschap? De deelnemers aan deze focusgroep waren afkomstig uit de kring van uitkeringsverstrekkers en uitkeringsgerechtigden die de stap naar ondernemerschap overwegen.

De centrale vraag voor de tweede focusgroep was: welke mogelijkheden zijn er om de kwaliteit van de voorbereiding naar zelfstandig ondernemerschap te vergroten? De deelnemers aan deze focusgroep waren afkomstig uit de kring van startersbegeleiders en uitkeringsgerechtigden die zich voorbereiden op ondernemerschap. Hieronder worden de resultaten als een geheel gepresenteerd langs de lijnen van het proces dat een allochtone uitkeringsgerechtigde doormaakt voordat hij of zij de stap naar ondernemerschap wil, kan en daadwerkelijk zal maken.

Wat zijn de bevindingen uit de focusgroepen?

Door verbeteringen aan het proces dat de allochtone uitkeringsgerechtigden meemaken, kan de ruimte voor ondernemerschap worden vergroot en kunnen knelpunten worden verzacht en/of weggenomen. De verbeteringen liggen (1) in een betere informatievoorziening naar de aspirant-starters (zo moeilijk is het niet!), (2) in een meer pragmatische aanpak tijdens het begeleidingstraject (weet wat je kunt + samenwerken loont!) en (3) in het management van verwachtingen onder de allochtone uitkeringsgerechtigden (ondernemerschap echt een weg voor doorzetters!).

Drie concrete beleidssuggesties horen sowieso bij deze conclusies: (1) verbeter de communicatie tussen de begeleidende partijen, (2) zorg tijdens het traject voor meer contactmomenten met verschillende, relevante mensen zoals medeondernemers, lotgenoten en rolmodellen, en (3) stimuleer en sta de aspirant-starters toe om de eigen zwakke punten te compenseren door de actieve steun van goede partners (vanuit de eigen kring van vrienden en familie).

Ieder van de oplossingsrichtingen is een reactie op de knelpunten die de allochtone uitkeringsgerechtigden (deels net als autochtone uitkeringsgerechtigden) ondervinden in het proces om een bedrijf te beginnen. Deze knelpunten liggen vooral in de gebrekkige informatie over wat er allemaal bij ondernemerschap komt kijken, in de gebrekkige coaching (denken in problemen) en in onjuiste verwachtingen.

Zowel de knelpunten als de oplossingsrichtingen zouden voor het verbeteren van het ondernemerschap onder autochtone uitkeringsgerechtigden niet veel anders luiden.

De betreffende knelpunten en bijbehorende oplossingen zijn voor de allochtone uitkeringsgerechtigden echter wel veel zwaarwegender omdat veel meer van hen er daadwerkelijk door worden ontmoedigd. Er zijn belangrijke aanwijzingen dat de ontmoediging te snel en te vaak plaatsvindt, zonder dat de betrokken aspirant-ondernemer bewust alle alternatieven voor zijn start heeft afgewogen.

Bijlage V Groslijst stimuli en belemmeringen uitkeringsgerechtigde allochtonen

Deze bijlage bevat de groslijst met mogelijke stimuli en belemmeringen alsmede een aantal algemene kenmerken die van invloed kunnen zijn op de beslissing en/of het voorbereidingsproces om een eigen bedrijf te starten. De groslijst is samengesteld op basis van genoemde motieven en belemmeringen uit de ondernemerschapsliteratuur en informatie uit diverse enquêtes gehouden onder starters, aspirant-starters en uitkeringsgerechtigden. De verschillende prikkels, belemmeringen en algemene kenmerken zijn geclusterd naar een aantal centrale categorieën.

Er zijn een aantal vergelijkingen gemaakt:

- starters vanuit een uitkering vs. 'gewone' starters
- aspirant-ondernemers vs. niet-aspirant ondernemers
- allochtone vs. autochtone ondernemers/starters
- allochtone vs. autochtone uitkeringsgerechtigden
- allochtone vs. autochtone potentiële starters vanuit uitkering (geïnteresseerden in ondernemerschap)

In de navolgende tabellen is steeds per item aangegeven in hoeverre er (relatieve) verschillen optreden tussen de diverse vergelijkingsgroepen. De volgende tekens worden daarbij gebruikt:

- 0 = geen verschil
- + = in kleine mate specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- ++ = in grote mate specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- +++ = in zeer grote mate specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- = in kleine mate minder specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- = in grote mate minder specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- = in zeer grote mate minder specifiek ten opzichte van de vergelijkingsgroep
- X = geen kwantitatief datamateriaal beschikbaar
- ? = eendoordeel onduidelijk

De diverse vergelijkingen resulteren uiteindelijk in een eendoordeel (indien voldoende gegevens beschikbaar) over de mate waarin een bepaalde stimulus, een bepaalde belemmering of een bepaald kenmerk specifiek geldt voor uitkeringsgerechtigde allochtonen (laatste kolom). Er moet worden aangetekend dat we weinig echt harde conclusies kunnen trekken over de verschillen in startmotieven en mogelijke belemmeringen om een eigen bedrijf te starten voor uitkeringsgerechtigde autochtonen en allochtonen. De belangrijkste reden daarvoor is het kleine aantal allochtone respondenten in de ECORYS-enquête. Daardoor kan op basis van de data vooral weinig gezegd worden over mogelijke verschillen tussen etnische groepen (wel iets over algemene opvattingen ten aanzien van ondernemerschap tussen westerse en niet-westerse allochtonen). Ten tweede is er geen dataset beschikbaar waarin een uitsplitsing mogelijk is naar etniciteit onder daadwerkelijk gestarte ondernemers.

Tabel A5 Stimuli

	Starters vanuit uitkering	'Normale starters'	Aspirant- starters	Personen die niet overwegen te starten	Autochtone starters	Allochtone niet- westerse star- ters/onder nemers	Allochtone westerse star- ters/onder nemers	Autochtone uitkeringsge- rechtigden	Allochtone uitkerings- gerechtigden	Autochtone uitkerings- gerechtig- de overwe- ders	Allochtone uitkerings- gerechtig- de overwe- ders	Alloctonen met uitkering: specifie- ke stimuli en be- lemmeringen voor eigen bedrijf
Zelfontplooiing Zelfontplooiing Plezier in het werk Van hobby werk gemaakt Specifieke werkzaamhe- den kunnen verrichten Investeren in eigen toe- komst Leuk of veelzijdig werk Uitdaging	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	+	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	-	+	---	+++	+++
	X	X	X	X	X	X	X	0	0	+	-	-
Vrijheid / onafhankelijkheid Wens eigen baas te zijn (vrijheid om naar eigen inzicht te werken) Niet in loondienst willen werken Gebrek aan waardering Te weinig autonomie Te geringe promotiemo- gelijkheden in huidige baan Niets te maken willen hebben met werknemers- verplichtingen	-	+	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
Eigen tijdsindeling Mogelijkheid om arbeid en zorg met elkaar te combi- neren (zelf indelen van werktijden etc.) Hoeveelheid vrije tijd Eigen tijd indelen	0	0	X	X	X	X	X	-	+	0	0	0
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	?
	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	0

	Starters vanuit uitkering	'Normale starters'	Aspirant-starters	Personen die niet overwegen te starten	Autochtone starters	Allochtone niet-westerse starters/ondersnemers	Allochtone westerse starters/ondersnemers	Autochtone uitkeringsge-rechtigden	Allochtone uitkeringsge-rechtigden	Autochtone uitkeringsge-rechtigde overwe- gers	Allochtone uitkeringsge-rechtigde overwe- gers	Allochtonen met uitkering; specifieke stimuli en belemmeringen voor eigen bedrijf
(Nieuwe) ideeën voor producten/bedrijven Idee voor nieuw product (en droom om daarmee markt te veroveren) Zag gat in markt Kreeg een idee voor een nieuw bedrijf	X + X	X - X	+++ X X	--- X X	X X X	X X X	X X X	- X X	+ 0 +	0 X -	+ ? -	
Financiële motieven Financiële motieven Beschikbaarheid van eigen financiële middelen	+ ---	- +++	++ X	-- X	X X	X X X	X X X	0 X X	0 X X	0 ?	0 ?	
Status Status	X	X	X	X	X	X X	X X	X X	X X	X X	X X	?
Geen of onvoldoende werk in betaalde baan Kan ermee uit uitkerings-situatie komen Geen of onvoldoende werk kunnen vinden in betaalde baan Dreigende werkloosheid Werkloosheid, geen baan kunnen vinden Te laag inkomen bij her-intreding in loondienst Terugval naar een bij-standsuitkering Enige manier om in bran-che aan werk te komen Uit nood geboren door omstandigheden	X X 0 +++	X X 0 ---	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	- X X	++ X X	++ X X	++ 0 +++	++ ? 0 +++

[illegible]

	Starters vanuit uitkering	'Normale starters'	Aspirant-starters	Personen die niet overwegen te starten	Autochtone starters	Allochtone niet-westerse starters/ondernemers	Allochtone westerse starters/ondernemers	Autochtone uitkerings-gerechtigden	Allochtone uitkerings-gerechtigden	Autochtone uitkerings-gerechtigde overweg-ers	Allochtone uitkerings-gerechtigde overwe-ers	Allochtonen met uitkering: speci-fieke stimuli / belemmeringen voor eigen bedrijf
Geen goede afstemming werk en privé Lange dagen / te hard werken Netwerken, zelf klantenkring opbouwen Veel rompslomp als onder-nemer	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	0 0 - 0	0 0 + 0	0 0 -- 0	0 0 ++ 0	? ? ++ ?
(Toegankelijkheid) mid-delen Ontoegankelijkheid venture capital voor ondernemers die snel willen groeien Onbekendheid en geringe acceptatie durfkapitaalrege-ling (voorheen Tante Agaath-regeling) Ontoegankelijkheid kennis vernemen over problemen en oplossingen van andere ondernemers Kwaliteit van het beroeps-onderwijs: vrouwen in eigen competenties Geringe aandacht in onder-wijs voor ondernemerschap Geprobeerd geld bij bank te lenen Geprobeerd geld bij ander te lenen Hoogte van startkapitaal - minder dan 5.000 euro - 5.000 tot en met 50.000	X X X X +++ --	X X X X --- ++	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	X X X X X X	? ? ? ? ? ? ?

Starters vanuit uitkering	'Normale starters'	Aspirant-starters	Personen die niet overwegen te starten	Autochtone starters	Allochtone niet-westerse starters/ondernemers	Allochtone westerse starters/ondernemers	Autochtone uitkerings-gerechtigden	Allochtone uitkerings-gerechtigden	Autochtone uitkerings-gerechtigde overwegers	Allochtone uitkerings-gerechtigde overwegers	Alloctonen met uitkering: specifieke stimuli / belemmeringen voor eigen bedrijf
euro - meer dan 50.000 euro Herkomst startkapitaal - alleen eigen geld - alleen geleend geld - beide	--- +++ + - +	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	X X X X	? ? ? ?	
Ontevredenheid over dienstverlening instantie - Kamer van Koophandel - Syntens - bank - Belastingdienst - accountant of boekhouder - notaris - branche- of beroepsorganisatie - andere ondernemers - gemeente	- X +++ 0 + X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	? ? ? ? ? ? ? ?	
Specifieke belemmeringen voor overwegers Redenen voor overwegers om nog niet te starten - Financiering niet rond - Geen ondernemingsplan, nog niet goedgekeurd - Heb nog te weinig informatie - Lichamelijke / psychische beperkingen - Nog geen idee product - Nog niet aan toegekomen/ te druk - Onvoldoende inkomens-	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	X X X X X X X	- + - 0 0 0 0 -		

[illegible]

	Starters vanuit uitkering	'Normale starters'	Aspirant-starters	Personen die niet overwegen te starten	Autochtone starters	Allochtone niet-westerse starters/ondernemers	Allochtone westerse starters/ondernemers	Autochtone uitkerings-gerechtigden	Allochtone uitkerings-gerechtigden	Autochtone uitkerings-gerechtigde overwegers	Allochtone uitkerings-gerechtigde overwegers	Allochtonen met uitkering: specifieke stimuli / belemmeringen voor eigen bedrijf
- CWI kan te weinig informatie geven	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- gemeente kan te weinig informatie geven	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- gemeente wilde niet meewerken	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- gewerkte uren worden van mijn uitkering afgetrokken	X	X	X	X	X	X	X	X	X	--	++	++
- ik kon geen krediet / lening krijgen	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	+	+
- onvoldoende inkomenszekerheid wanneer mijn bedrijf mislukt	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- UWV kan te weinig informatie geven	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- UWV wilde niet meewerken	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0
- wat ik verdien wordt van mijn uitkering afgetrokken	X	X	X	X	X	X	X	X	X	---	+++	+++

	Starters vanuit uit- kering	'Normale starters'	Aspirant- starters	Personen die niet overwegen ondernem- ing te starten	Autochtone starters	Allochtone niet- westerse star- ters/onder- nemers	Allochtone westerse star- ters/onder- nemers	Autochtone uitkeringsge- rechtig- den	Allochtone uitkeringsge- rechtigden	Autochtone uitkerings- gerechtig- de overwe- gers	Allochtone uitkerings- gerechtig- de overwe- gers	Alloctonen met uitkering: specifieke sti- mulen en be- lemmeringen voor eigen be- drijf
- landbouw/visserij	X	X	X	X	0	---	---	X	X	X	X	?
- delfstoffen/industrie/ energie	X	X	X	X	0	0	0	X	X	X	X	?
- bouw nijverheid	X	X	X	X	0	-	-	X	X	X	X	?
- handel en reparatie	X	X	X	X	0	+	-	X	X	X	X	?
- horeca	X	X	X	X	0	+++	0	X	X	X	X	?
- vervoer opslag en communicatie	X	X	X	X	0	0	0	X	X	X	X	?
- financiële instellingen	X	X	X	X	0	0	0	X	X	X	X	?
- zakelijke dienstverle- ning etc.	X	X	X	X	0	0	++	X	X	X	X	?
- openbaar be- stuur/onderwijs	X	X	X	X	0	0	0	X	X	X	X	?
- gezondheids- en wel- zijnszorg	X	X	X	X	0	-	+	X	X	X	X	?
- overige dienstverlening etc.	X	X	X	X	0	0	+	X	X	X	X	?